

meester" (dus genoemd door 's konings censor) op 29 januari 1805.

Literatuur:

- BAVEGEM, P. J. VAN (1773) *Tractaet ofte oordeelkundige aenmerkinge over de beruchte keysers-snede*; (1788) *Verhandeling over de koortzen in 't algemeen, dog bezonder over de rotkoorts en roode loop welke sedert de tien à twaalf laetste jaeren alom in de Nederlanden de schrikkelijkste verwoesting hebben aangeregt*.
- BROECKX, C. (1837) *Essai sur l'histoire de la médecine belge*. Gent.
- DEVENTER, H. VAN (1719) *Nader vertoog van de Sware Baringen en van de toetsteen en 't schild der vroedvrouwen*.
- DINOUART (1762) *Abrégé de l'embryologie sacrée*.
- GUÉNIN, M. (1750) *Histoire de deux opérations caesariennes*.
- KOEDIJK, L. J. (1774) *Verhandeling van de sectio caesarea of keizers-snede*.

- LEE, DE EN GREENHILL, (1947) *Principles and practice of obstetrics*.
- LEVRET, A. (1753) *L'art des accouchements*.
- MAURICEAU, FR. (1683) *Tractaet van de siektens der swangere vrouwen en die eerst gebaert hebben*. Ned. vertaling.
- REUS, J. DE (1778) *Nauwkeurig onderwijs in de vroedkunde*.
- ROUSSET, F. (1581) *Traité nouveau de l'hysterotomotocie ou enfantement césarien, qui est extraction de l'enfant par l'incision lateral du ventre et matrise de la femme grosse*. Parijs.
- SIMON, J. F. (1743) *Recherches sur l'opération césarienne*. *Mémoires de l'académie royal de chirurgie* I.
- VERDIER, M. (1764) *La jurisprudence particulière de la chirurgie en France*.
- Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Geschiedenis van België* (1946) VIII.

Mei 1961

BESPREKINGEN

In memoriam Charles Singer. — Velen die zich bezighouden met de geschiedenis van geneeskunde, biologie of techniek, zal het droef te moede zijn geweest toen zij hoorden, dat CHARLES SINGER was heengegaan.

CHARLES JOSEPH SINGER werd op 2 november 1876 te Londen geboren. Zijn vader, zelf een uitstekende talenkenner, zorgde ervoor dat zijn zoon al vroeg de klassieke talen leerde. CHARLES bestudeerde de „preklinische" vakken aan de Universiteit van Londen en ging daarop naar Oxford, waar hij zich drie jaren aan de zoölogie wijdde. Later veranderde hij van studierichting en verwierf een medisch diploma aan het St. Mary's Hospital Medical School. Na een bezoek aan Abessinië als officier van gezondheid oefende hij een tijd praktijk uit te Londen. In 1910 huwde hij met DOROTHEA WALEY COHEN, die zijn trouwe medewerster werd. Hij ging zich toen hoe langer hoe meer wijden aan de geschiedenis van de geneeskunde. Hij gaf zelfs zijn praktijk op en verhuisde, op aandringen van WILLIAM OSLER, naar Oxford. In de eerste wereldoorlog werd hij gemobiliseerd (Royal Medical Corps). Daarna kwam hij terug te Oxford als lecturer in the history of biology, welke post hij in 1920 verwisselde voor die van lecturer in the history of medicine te Londen. Men stelde zijn grote gaven daar op prijs, want in 1930 werd hij benoemd tot buitengewoon hoogleraar in dat vak. In 1942 werd hij gepensioneerd met de titel van professor emeritus (hij was toen 67 jaar).

Eerst was hij nog experimenteel werkzaam (hij schreef 13 artikelen over zijn onderzoekingen), doch na 1910 ging hij feitelijk geheel over tot de geschiedenis der geneeskunde, naar hij zei „door een bezoek aan een tweede-hands boekwinkel". Zijn vrouw was een bekende op dit gebied, en het zal ook wel aan haar invloed te danken zijn geweest, dat hij zich de laatste halve eeuw van zijn leven aan historische studies wijdde. Hij stierf 10 juni 1960 te Kilmarth-Par (Cornwall). Een totaal van 420 publikaties waaronder 21 boeken (sommige samen met anderen) was het resultaat van zijn onvermoeide werkzaamheid.

Zijn eerste boek was: *Studies in the history and method of science* (1917), daarna volgden: *Evolution of anatomy*

(1925), *A short history of medicine* (1928), *A short history of biology* (1931; er verschenen twee herdrukken en Franse en Spaanse vertalingen!), *A short history of scientific ideas to 1900* (1959). Dit waren, zoals uit de titels blijkt, meer algemene werken, maar zijn *Vesalius' tabulae anatomicae sex* (samen met C. RABIN), *Vesalius on the human brain* (1952), *Anglo-Saxon magic and medicine* (samen met Prof. GRATTON, 1952) en een vertaling van GALENUS' *De anatomicis administrationibus* (1956) waren boeken die van een diepgaande studie van een bepaald onderwerp getuigen.

In het laatste van zijn leven gaf hij de leiding aan een groots, vijfdelig werk: *Technology and history* (1952). Een eigenlijke school van beoefenaars van de geschiedenis der geneeskunde stichtte hij niet: na zijn vertrek werd zijn leerstoel te Londen opgeheven. Maar ongeteld velen hebben in woord of geschrift raadgevingen en aanmoedigingen van hem ontvangen (zelf behoor ik ook tot deze groep en ik zal hem hiervoor steeds dankbaar zijn!).

In 1953 schonken zijn bewonderaars hem: *Science, medicine and history. Essays on the evolution of scientific thought and medical practice written in honour of Ch. Singer* (uitgegeven door E. A. UNDERWOOD). Op tal van congressen, gewijd aan de geschiedenis der geneeskunde of der natuurwetenschappen verscheen hij, en hij trok zich dan (tenminste in de latere jaren) graag in een hoekje terug om met een der andere deelnemers een bepaald probleem grondig te bespreken. Zijn gevoel voor humor en zijn ongelooflijk scherp geheugen maakten zulk een gesprek tot een groot genoegen voor ieder die dit mocht beleven.

Maart 1962

A. SCHIERBEEK

BOERHAAVE EN DE OUDE GRIEKSE GENEESKUNDE

In het artikel van Prof. Dr. G. A. LINDEBOOM (1962) over bovenstaand onderwerp trof mij (op bl. 29) de uitlating: „Waarom BOERHAAVE NICANDER koos en zo belangrijk achtte, is mij niet recht duidelijk". Verre van mij te willen vermeten een antwoord te geven op een vraag, die eigenlijk alleen en uitsluitend door BOERHAAVE zelf zou kunnen zijn beantwoord, waag ik mij toch aan een veronderstelling. Zoals

Prof. LINDEBOOM reeds opmerkt, heeft BOERHAAVE, hiertoe alleszins in staat, met ijver en toewijding de klassieke bestudeerd. Hij zal dan ook — veronderstellen wij — bij CICERO (*De oratore* I, 16) gelezen hebben, dat NICANDER, hoewel heel ver van het land verwijderd, toch, volgens de mening van tot oordelen bevoegden, zeer helder over landelijke zaken heeft gedicht (constat inter doctos . . . de rebus rusticis hominem ab agro remotissimum, NICANDRUM *Colophonium*, scripsisse praeclare). En al kan de dichtelijke waarde dezer *Georgica* niet in de schaduw staan van de door VERGILIUS onder dezelfde naam later bewerkte vier boeken over landbouw, boomkwekerij, vee- en bijenteelt, belangstelling voor NICANDER zal ongetwijfeld zijn gewekt bij BOERHAAVE, die, om zijn plantenkunde, zijn botaniseertochten, zijn woonplaats een „homo agro proximus” was. Bedenkt men bovendien, dat BOERHAAVE zeker bekend is geweest met de epigrammen van de Griekse anthologieën, die ons een schat van gegevens verschaffen over de antieke kosmopolitische cultuur, met vele kostelijke medische wetenswaardigheden, dan volgt hieruit, dat hij onder de antieke artsen die aan deze verzameling hebben bijgedragen, ook weer de naam van NICANDER moet hebben aangetroffen. En met de ijver en toewijding die hem in alles kenmerkten, zal hij zich ook geworpen hebben op de geschriften van deze voorganger. Noblesse oblige. Zoals G. VAN SWIETEN van hem zou schrijven (in zijn voorwoord bij de *Commentaren op Boerhaave's Aphorismen*): Summa enim ingenii perspicacia, & longaevus artis usu, in difficillimis etiam atque intracatissimis morbis latentes causas detegere noverat*, zijn roem als arts had BOERHAAVE vooral ook verworven door onverpoosd kennis te nemen van alles wat van belang kon zijn voor het helpen van zijn zieke evenmens. En waren soms de titels der werken van NICANDER: *Theriaca* en *Alexipharmaca* niet uitermate geschikt hem tot bestudering ook van deze werken te prikkelen?

Literatuur: LINDEBOOM, G. A. (1962) *Ned. T. Geneesk.* 106, 29.

Rotterdam, 6 januari 1962

A. G. J. HERMANS

G. A. LINDEBOOM, *Boerhaaves plaats in de wetenschap*. (Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België. Klasse der Wetenschap. Jaargang XXIII, 1961, nr. 2). 32 bl., 9 platen. Paleis der Academiën, Brussel 1961.

LINDEBOOM, die reeds verschillende grondige studies aan BOERHAAVE heeft gewijd, heeft in deze „mededeling” een heldere samenvatting gegeven van zijn inzichten omtrent de betekenis van BOERHAAVE voor de geneeskunde, de fysiologie, de chemie en de botanie. LINDEBOOM vestigt er, m.i. terecht, de aandacht op, dat men BOERHAAVE niet alleen moet beoordelen op grond van zijn geschriften, maar ook van zijn klinische lessen, waarvan alleen verslagen bestaan die door zijn leerlingen zijn uitgegeven. Het gebruik van de thermometer (van Fahrenheit) is door BOERHAAVE ingevoerd; hij ontdekte een methode om kristallijn ureum uit de urine af te zonderen; hij verkreeg na 511 destillaties „zwaar kwik” (s.g. niet 13,55 maar 14,1), hij vermeldde reeds dat bloed enkele uren na de dood weer vloeibaar wordt. Door hem werd in feite de leerstof van het vroegere propedeutisch als een vast bestanddeel in de opleiding van de medici ingevoerd. Hij hielp LINNAEUS, hij gaf de werken van VAILLANT en van SWAMMERDAM uit en herdrukken van de werken van

*Want door zijn buitengewoon scherp inzicht en zijn langjarige praktijk wist hij ook in de moeilijkste en ingewikkeldste gevallen de verborgen oorzaken der ziekten te ontdekken.

ARETAEUS en VESALIUS. Onder de vele literatuuropgaven miste ik: *Hortus Botanicus Lugduni Bataworum 1587-1937* (Haarlem 1938) en *Early Leyden Botany* (Assen 1961) (waarin W. T. STEARN de invloed van BOERHAAVE op de botanie nog eens duidelijk uiteenzet).

Ik beveel dit boek gaarne aan.

A. SCHIERBEEK

Préface d'André Vésale à ses livres sur l'anatomie, suivie d'une lettre à Jean Oporinus, son imprimeur. Vertaald en voorzien van aantekeningen door L. BAKELANTS. 87 bl. Editions Arscia S.A., Brussel 1961. Prijs: ingen. B.Fr. 140.

In een korte inleiding zet BAKELANTS de betekenis van VESALIUS en zijn werk uiteen. Daarna is het woord aan VESALIUS, die in een uitvoerig voorwoord, geschreven te Padua in 1542, zijn „De humani corporis fabrica libri” opdraagt „ad divum Carolum Quintum, maximum, invictissimumque Imperatorem”. Terwijl op de linker bladzijden de Latijnse tekst is afgedrukt, vindt men op de rechter de Franse vertaling. In dit voorwoord geeft VESALIUS een overzicht van de ontwikkeling van de anatomie tot aan zijn tijd, de betekenis van het vak voor de geneeskunde, zijn eigen opvattingen en de samenstelling van zijn zo beroemd geworden werk. Hij schrijft, dat hij de natuurlijke historie van het menselijke organisme grondig heeft willen bestuderen en afbeelden, zich strikt houdend aan de waarheid, ten einde zo bij te dragen tot beter begrip van het werk van GALENUS. In het tweede deel van het boek is de brief van VESALIUS aan OPORINUS te Bazel afgedrukt, waarin hij hem de spoedige aflevering van de gegraveerde platen voor bovengenoemd werk en de *Epitome* aankondigt, en waarin verklaringen en aanwijzingen over de platen voorkomen. Hij belooft spoedig zelf naar Bazel te komen en daar te zullen blijven zolang het drukken duurt. Ook vindt men hier bijzonderheden over het tot stand komen van de platen. De vertaler besluit met aantekeningen over personen en zaken, die in de tekst voorkomen, en met een alfabetisch register van eigennamen. Het boek zal zeker alle belangstellenden in de geschiedenis van de geneeskunde welkom zijn.

M. W. WOERDEMAN

FEUILLETONS

SIR WILLIAM WILDE, ZOALS HIJ BESCHREVEN WORDT DOOR T. G. WILSON IN ZIJN BOEK „A VICTORIAN DOCTOR”*

Hoezeer iemands roem bepaald wordt door het complex van misverstanden dat om hem heen wordt gesponnen, en hoe aan de andere kant het irreëel aureool der faam soms niet schijnt om de schedel van iemand die toch alle bouwstenen voor een tempel van onsterfelijkheid in zijn leven heeft gehouwen, blijkt heel typisch uit de levensbeschrijving van Sir WILLIAM WILDE. Maar zeer weinigen zullen door deze naam tot een andere reactie worden gebracht dan tot de gedachte „O, zeker de vader van OSCAR” of misschien, als zij iets meer weten, tot de uitspraak: „die oude zonderlinge vrouwenjager”; en op zijn best, als zij oorarts zijn, tot de vraag: „heeft die iets te maken met de snede van Wilde?”. Toch is het wel zeker dat Sir WILLIAM een groot man was. Een groot archeoloog, een eminent arts en een boeiend verteller, die reeds op jonge leeftijd een grote roem in heel wetenschappelijk Europa genoot, wiens archeologische werken nog heden van belang zijn en die belletrie op zijn naam heeft staan die, nu wel is waar verouderd, een generatie heeft geboeid.

*L. B. Fischer Publ. Corp., New York 16, N.Y.